

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. PLINII|| SECVNDI|| HISTORIAE|| MVNDI|| LIBRI XXXVII,||

Plinius Secundus, Gaius

[Lugduni], 1582

Liber VIII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1752](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1752)

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE
LIBER VIII.

De animalibus terrestribus, elephantorum commendatio, & de sensu eorum.

CAPVT I.

DALIQUA RELIQUA transeamus animalia, & primùm terrestria. 10
Maximum est elephas, proximùmque humanis sensibus: quippe
intellectus illis sermonis patrij, & imperiorum obedientia, offi-
ciorùmque, quæ didicere, memoria, amoris & gloriæ voluptas:
imò verò (quæ etiam in homine rara) probitas, prudentia, æqui-
tas: religio quoque siderum, Solisque ac Lunæ veneratio. Auto-
res sunt, in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui no-
men est Amilo, nitescente Luna noua, greges eorum descende-
re: ibique se purificantes solenniter aqua circumspergi, atque ita salutato sidere in syluas
reverti, vitulorum fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoque religionis intellectu, cre-
duntur maria transituri non antè naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiuran- 20
do de reditu. Visi quæ sunt fessi ægritudine (quãdo & illas moles infestant morbi) herbas
supini in cælum iacentes, veluti tellure precibus allegata. Nã quod ad docilitatem atti-
net, regem adorant, genua submitunt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos ap-
pellant nothos.

Quando primùm iuncti.

CAP. II.

ROME iuncti primùm subiere currum Pompeij Magni Africano triũpho: quod prius
India victa triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse Pompeij
triumpho iunctos ingredi portam. Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam in-
conditos motus edidit, saltantium modo. Vulgare erat, per auras arma iacere non aufe-
rentibus ventis, atque inter se gladiatorios congressus edere, aut lasciuiente pyrrhiche col 30
ludere: postea & per funes incessere, lecticis etiam ferentes quaterni singulos puerperas imi-
tantes: plenisque hominũ tricliniis accubitu iere per lectos, ita libratissimis vestigiis, ne quis
potantium attingeretur.

De docilitate eorum.

CAP. III.

CERTUM est, vnum tardioris ingenij in accipiendis, quæ tradebantur, sæpius castiga-
tum verberibus, eadem illa meditantem noctu repertum. Mirum maximè, & aduer-
sis quidem funibus subire, sed regredi magis vtique pronis. Mutianus ter Consul autor
est, aliquem ex his & literarum ductus Græcarum didicisse, solitumque perscribere eius
linguæ verbis: Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui. Itẽmque se vidente Puteo-
lis, cum aduecti è naue egredi cogentur, territos spatio pontis procul à continente 40
porrecti, vt sese longinquitatis æstimatione fallerent, auersos retrorsus isse. Prædam ipsi
in se expetendam, sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat, Herodotus
tantò antiquior, & consuetudo melius, dentes. Quam ob rem deciduos casu aliquo vel
senectâ defodiunt. Hoc solum ebur est, cætero, & in his quoque, quæ corpus intexit,
vtilitas ossea. Quanquam nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. Ete-
nim rara amplitudo iam dentium, præterquam ex India, reperitur: cætera in nostro
orbe cessere luxuriæ. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belluis summa
cura: alterius mucroni parcunt, ne sit præliis hebes: alterius operario vsu fodiunt radi-
ces, impellunt moles: circumuentique à venantibus, primos constituunt, quibus sunt
minimi, ne tanti prælium putetur: postea fessi, impactos arbori frangunt, prædæque se 50
redimunt.

De de-

De clementia eorum, & quòd pericula sua intelligant, & de tigridis
truculentia. CAP. IIII.

Mirum in plerisque animalium, scire quare petantur: sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusque etiam demonstrare viam traditur. Idem vestigio hominis animaduerso priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere, illum sequenti, nuntio simili usque ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemque dirigi: adeo omnium odori durare virus illud, maiore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris
10 truculenta,^a atque ipsa elephanti quoque spernens vestigia, homine viso transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? ubi antè conspecto illo, quem timet? Etenim tales sylvas minimè frequentari certum est. Sanè mirentur ipsam vestigij raritatem: sed vnde sciunt timendum esse? Imò verò cur vel ipsius conspectum paueant, tanto viribus, magnitudine, velocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum, hæc potentia eius, sæuissimas ferarum maximasque nunquam vidisse quod debeant timere, & statim intelligere cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum.

CAP. V.

Elephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus. Annem transituri minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente
20 alueum, crescat gurgitis altitudo. Antipater autor est, duos Antiocho regi in bellicis visibus celebres etiam cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certè Cato, cum Imperatorum nomina Annalibus describeret, cum qui fortissimè præliatus esset in Punica acie, Surum tradidit vocatum, altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Aiax, alioquin dux agminis semper. Tum pronuntiatum, eius fore principatum qui transfisset: aufumque Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maximè gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille, qui notabatur, inedia mortem ignominie prætulit. Mirus namque pudor est, victusque vocem fugit victoris: terram ac verbenas porrigit. Pudore nunquam nisi in abdito coeunt: mas quinquennis, fœmina decennis.^b Initur autem biennio, quinis
30 (vt ferunt) cuiusque anni diebus, nec amplius: sexto perfunduntur amne, non antè redunces ad agmen. Nec adulteria nouere, nullave propter fœminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris vis: nanque traditur vnus amasse quandam in Ægypto corollas vendentem: ac ne quis vulgariter dilectam putet, c miretur gratam
Aristophani, celeberrimo in arte Grammatica. Alius Menandrum Syracusanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi, desiderium eius, quotiens non videret, inedia testatus. Et vnguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium à conspectu, blanditiæque inconditæ, stipèsque, quas populus dedisset, seruata, & in sinum effusa. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria. Idem nanque tradit, agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset. Idem diuinationem quãdam iustitiæ. Cum Bocchus rex triginta elephantis, totidem, in quos sæuire instituerat,
40 stipitibus alligatos obiecisset, procurstantibus inter eos qui lacerarent, non potuisse effici, vt crudelitatis alienæ ministerio fungerentur.

Quando primum in Italia.

CAP. VI.

Elephantos Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit, in Lurcanis visos, anno Urbis quadringentesimo septuagesimo secundo: Roma autem in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secundo, victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadraginta duo fuere transfrecti ratibus, quas doliorum confertis ordinibus imposuerant. Verrius eos pugnasse in Circo, interfectosque iaculis tradit penuria consilij: quoniam neque alij placuisset, neque donari regibus. L. Piso inductos duntaxat in Circum, atque vt contemptus eorum increfceret, ab operariis hastas præpilatas habentibus, per Circum totum actos. Nec quid deinde iis factum sit, autores explicant, qui non putant interfectos.

^a Melius sic: atq; ipsa elephanti quoque spernens, vestigio hominis viso, transferre dicitur protinus catulos. Cui lectio præter veteres codices, ipse etiam Plinius adspicitur, paulo post subiicit, Sanè mirentur ipsam vestigij raritatem, &c.

^b Quidam hic legere malint. Initur à triennio, teste Aristotele lib. 5. Hist. animal.

^c mirè tum gratam Aristophani,

^d Lypsoperis

CLara est vnus è Romanis dimicatio aduersus elephantum, cum Annibal captiuos nostros dimicare inter se coëgisset. Nanque vnum qui supererat, obiecit elephanto & ille, dimitti pactus si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore, confecit. Annibal, cum famam eius dimicationis contemptum allaturâ belluis intelligeret, equites misit, qui abeuntem interficerent. Proboscidem eorum facillimè amputari, Pyrrhi præliorû experimētis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primùm omnium in Circo Claudij Pulchri Ædilitate curuli, M. Antonio, A. Posthumio Coss. anno vr̄bis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Item post annos x x. Lucullorum Ædilitate curuli, aduersus tauros. Pompeij quoque altero Consulatu, dedicatione templi Veneris Victrici-
10
cis, pugnauere in Circo viginti, aut vt quidam tradunt, xv ij. Gætulis ex aduerso iaculantibus, mirabili vnus dimicatione, qui pedibus confossis rep̄sit genibus in cateruas, arrepta scuta iaciens in sublime, quæ decidentia voluptati spectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore belluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, vno ic̄tu occiso. Pilum sub oculo adactû, in vitalia capitis venerat. Vniuersi eruptionem tentauere, non sine vexatione populi, circumdati clathris ferreis. Qua de causa Cæsar Dictator, postea simile spectaculum editurus, euripis harenâ circumdedit: quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe misericordiam vulgi inenarrabili habitu quærentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes: tanto populi dolore, vt oblitus imperatoris, ac munificentia honori suo exquisitæ, flens
20
vniuersus cõsurgeret, dirasque Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæsari Dictatori tertio Consulatu eius, viginti contra pedites quingētos: iterum totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodē, quo priores, numero pedum, & pari equitum ex aduerso dimicante: postea singuli, principibus Claudio & Neroni, in consummatione gladiatorum. Ipsius animalis tanta narratur clementia cõtra minus valida, vt in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quod obterat imprudens: nec nisi laceffiti noceant, ideòque gregatim semper ambulent, minimè ex omnibus foliugi. Equitatu circumuenti, infirmos aut fessos vulneratõsve in medium agmē recipiunt: ac
30
velut imperio ac ratione, per vices subeunt. Capti celerrimè mitificantur hordei succo.

a Pintianus legendum existimat, Ac velut imperio autorati,

Quomodo capiuntur.

CAP. VIII.

Capiuntur autem in India vnum ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitari-
30
um, abactumve à grege, verberat ferum: quo fatigato, transcendit in eum, nec secus ac priorem regit. Africa foueis capit, in quas deerrante aliquo, protinus ceteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres construunt, omnique vi conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius inclusos ripis fossisque, fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium causa, pedes eorum iaculantur alioquin mollissimos. Troglodytæ contermini Æthiopiæ, qui hoc solo venatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conscendunt. Inde totius agminis nouissimū speculati, extremas in clunes desiliunt. Læua apprehenditur cauda: pedes stipantur in sinistro
40
femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit præacuta bipenni: hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernitate peragens. Alij tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui viribus iuuenes continent: alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarum venabula infigunt, mox sanguinis vestigiis sequuntur. Elephantorum generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domentur.

CAP. IX.

Domantur autem rabidi fame & verberibus, elephantis aliis admotis, qui tumultuantem catenis coërceant: & aliàs circa coitus maximè efferantur, & stabula Indorum dentibus sternūt. Quapropter arcet eos coitu, fœminarumq; pecuaria separāt, quæ haud
50
alio modo, quam armentorum, habent. Domiti militat, & turres armatorum in hostes ferunt,

ferunt, magnaque ex parte Orientis bella conficiunt. Prosterunt acies, proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur, vulneratique & territi retro semper cedunt, haud minore partium suarum pernicio. Indicum Afri pauent, nec contueri audent. nam & maior Indicis magnitudo est.

De partu eorum, & reliqua natura.

CAP. X.

Decem annis gestare in utero vulgus existimat: Aristoteles biennio, nec amplius quam semel gignere, plurisve quam singulos: vivere ducenis annis, & quosdam trecentis. Iuuenta eorum a sexagesimo incipit. Gaudent omnibus maxime, & circa fluuios vagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatiētes. Maximum hoc malum, inflationemque & profluuiū alui, nec alia morborum genera sentiunt. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæreant, decidere inuenio: a sudore autem facilius adhærescere. Et terram edisse iis tabificum est, nisi sapius mandant. Deorant autem & lapides. Truncos quidem gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores fronte prosterunt, ac ita iacentium absumunt fructum. Mandunt ore: spirant & bibunt, odoranturque; haud improprie appellata manu. Animalium maxime odere murem: & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo videre, fastidiunt. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirudine, quam sanguisugam vulgò cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso animæ canali se fixit, intolerando afficit dolore. Durissimū dorso tergus, ventri molle, setarum nullum tegumentum, ne in cauda quidē præsidium abigendo tædio muscarum (nanque id & tanta vastitas sentit) sed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti receperè examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc iis pro cauda, iuba, villo est. Dentibus ingens pretium, & Deorum simulacris laudatissima ex iis materia. Inuenit luxuria commendationem & aliam: expetit in callo manus vim saporis, haud alia de causa credo, quam quia ipsum ebur sibi mandere videtur. Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua. Sed tamē in extremis Africæ, quæ confinis Æthiopiæ est, postium vicem in domiciliis præbere: sepēsque in iis & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, autore Gulussa regulo.

Ubi nascantur, & de discordia eorum, & draconum.

CAP. XI.

Elephantes fert Africa ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania: ferunt Æthiopes & Troglodytæ, ut dictum est: sed maximos India, bellantesque cum iis perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis, ut & ipsos circumflexu facili ambient, nexuque nodi præstringant. Commoritur ea dimicatio: victusque corruens, complexum elidit pondere.

De solertia animalium.

CAP. XII.

Mira animalium pro se cuique solertia est, ut iis yna scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque iter ad pabula speculatus, ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus, itaque arborum aut rupium attritum querit. Cauent hoc dracones, ob idque gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt, pariterque spiritum præcludunt, & mollissimas lancinant partes. Iidem obuij deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosque maxime petunt. Ita fit, ut plerunque cæci ac fame & mæroris tæbe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit, nisi nature spectaculum, sibi paria componentis? Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimū esse sanguinē: ob id æstu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisque illigata manu in aurem morsum defigere: quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, ut totum sanguinē capiāt. Itaque elephantos ab iis ebibi, siccatosque concidere: & dracones inebriatos opprimi, commorique.

De draconibus.

CAP. XIII.

Generat eos & Æthiopia Indicis pares, vicenū cubitorum. Id modò mirum, vnde cristatos Iuba crediderit. Asachæi vocantur Æthiopes, apud quos maxime nascun-

tur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinósque inter se cratium modo implexos erectis capitibus velificantes ad meliora pabula Arabiæ vehi fluctibus.

De serpentibus maximis, & bois.

CAP. XIII.

Megasthenes scribit, in India serpentes in tantam magnitudinem adolefcere, vt solidos hauriant ceruos taurósque. Metrodorus, circa Rhyndacum anem in Ponto, vt superuolantes quamuis altè pernitérque alites haustu raptas absorbeant. Nota est, in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imperatore ballistis tormentisq; vt oppidum aliquod, expugnata serpens CXX. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæq; vsque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in tantam amplitudinè exeuntes, vt Diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primò bubuli lactis succo, vnde nomen traxere. Cæterorum animalium, quæ modò conuecta vndique Italiæ contigere sapius, formas nihil attinet scrupulosè referre.

De Scythicis animalibus, & Septentrionalibus.

CAP. XV.

Paucissima Scythia gignit, inopia fruticum: pauca contermina illi Germania, insignia tamen bouum ferorum genera, iubatos bifontes, excellentique & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa, vituli potius ceruicè quadam similitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum, sicut asinorum Asia, & Africa: præterea alcem, ni proceritas aurium & ceruicis distinguat, iumento similem. Item notam in Scandinauia insula, nec vnquam visam in hoc orbe, multatis tamen narratam, machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu: ideóque non cubantem, sed accliuem arbori in somno, eaque incisa ad insidias, capi, aliàs velocitatis a memoratæ. b Labrum ei superius prægræde: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens inuoluatur. Tradunt in Pæonia feram, quæ bonasus vocetur, equina iuba, cætera tauro similem, cornibus ita in se flexis, vt non sint vtilia pugnae, quapropter fuga sibi auxiliari, reddentem in ea fimum interdum & c trium iugerum longitudine: cuius contactus sequentes, vt ignis aliquis, amburat. Mirum pardos, pantheras, leones, & similia, condito in corporis vaginas vnguium mucrone, ne refringatur hebeteturve, ingredi: auersisq; falculis currere, nec nisi appetendo protendere.

a memoratæ.

b Hanc labri

magnitudinè

Solinus c. 22.

alci nò machli

tribuit. Quo

fit, vt verba

hec ex sua sede

perperam huc

videantur tra-

iecta, cum tri-

bis ante ver-

sibus locum ha-

beant post illa

verba, iumè-

to similem.

c Aristoteles

lib. 9. Histor.

animal. vnde

Plinius hec

serè omnia vi-

deur mutua-

tus, bonalium

ait fimum

reddere ad

quatuor or-

gva. qua ap-

pellatione Pl-

nius iugera,

Theodoru

(quod verifi-

milis est) pal-

lus intelligit.

De leonibus.

CAP. XVI.

Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armósque vestiunt iubæ. Id enim ætate contingit è leone conceptis. Quos verò pardi generauere, semper insigni hoc carèt: simili modo fœminæ. Magna iis libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus: variè fœminis cuiusque generis mares aut vi aut voluptate miscete. Vnde etiam vulgare Græciæ dictum, Semper aliquid noui Africam afferre. Odore pardi coitû sentit in adultera leo, totaque vi confurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel autè edi partum, lacerato vnguium acie vtero in enixu, vulgum credidisse video. Aristoteles diuersa tradit, vir què in iis magna secutus ex parte præfundum reor. Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegatæque hæc cõmentatione Aristoteli, summo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu parère iussa, omnium quos venatus, aucupia, piscatusque alebant: quibusque viuaria, armenta, aluaria, piscinæ, auuaria in cura erant: ne quid vsquam gentiû ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta ferme volumina illa præclara de animalibus cõdidit: quæ à me collecta in arctum, cum iis quæ ignorauerat, quæso vt legentes boni consulant, in vniuersis rerum naturæ operibus, medióque clarissimi regum omnium desiderio cura nostra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit lænam primo foetu parere quinque catulos, ac per annos singulos vno minus: ab vno sterilefcere. Informes minimasque carnes magnitudine mustelarum esse initio, fœmestres vix ingredi posse, nec nisi bimestrem moueri. In Europa autè inter Acheloum tantum Nestumque amnes leones esse, sed longè viribus præstantiores iis, quos

30

40

50

quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera, compactile & breue crispioribus iubis. Hos pauidiores esse, quàm longo simplici que villo, eos contemptores vulnerum. Vrinam mares crure sublato reddere, vt canes, grauem odorem, nec minùs halitum: raros in potu, vesci alternis diebus: à saturitate interim triduo cibus carere. Quæ possint, in mandendo solida deuorare: nec capiente auiditatem aluo, coniectis in fauces vnguibus extrahere, vt (si fugiendum sit) non in fatietatem abeant. Vitam, iis longam docet argumento, quòd plerique dentibus defecti reperiuntur. Polybius Æmiliani comes, in senectate hominem appeti ab iis refert, quoniam ad persequendas feras vires non superant. Tunc obsidere Africæ vrbes: eaque de causa crucifixos vidisse se cum Scipione, quia ceteri metu pœnæ similis absterrentur eadē noxa. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & vbi sæuit, in viros prius, quàm in fœminas, fremit, in infantes non nisi magna fame. Credit Libya intellectum peruenire ad eos precum. Captiuam certè Gætuliæ reducem audiui, multorum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, ausam dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, ceterisque imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusque vel casu, mulceri alloquiis feras: quippe vbi etiam serpentes extrahi cantu, cogique in pœnam, verum falsumve sit, vita non decreuerit. Leonum animi index cauda, sicut & equorum aures. Nanque & has notas generosissimo cuique natura tribuit. Immo ergo placidus, clemens, blandientique similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra verberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni vulnere, siue vngue impressio siue dente, ater profluit sanguis. Idem fatiati, innoxij sunt. Generositas in periculis maximè deprehenditur: non in illo tantummodo, quòd spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac velut cogi testatur: cooriturque non tanquam periculo coactus, sed tanquam amentia iratus. Illa nobilior animi significatio: quamlibet magna canum & venantium vrgente vi, contemptim restitansque cedit in campis, & vbi spectari potest: idem vbi virgulta syluasque penetrauit, acerrimo cursu fertur, velut abscondente turpitudine loco. Dum sequitur, infilit saltu, quo in fuga non vtitur. Vulneratus, obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum verò qui telum quidē miserit, sed tamen non vulnerauerit, correptum & raptatumque sternit, nec vulnerat. Cùm pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expauescat. Cæterum dolis carent & suspicione: nec limis intuentur oculis, aspicique simili modo nolunt. Creditum est, à moriente humum morderi, lacrymamque leto dari. Atque hoc tale tam sæuum animal, rotarum orbis circumacti, currusque inanes, & gallinaceorum cristæ, cantusque etiam magis terrent, sed maximè ignes. Ægritudinem fastidij tantum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agēte annexarum lasciuia simiarum. Gustatus deinde sanguis in remedio est. Leonum simul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Sæuola P. filius in curuli Ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea Dictator fuit, in Prætura. Post eum Pompeius Magnus in Circo d. c. in iubatorum ccc xv. Cæsar Dictator cccc. Capere eos, ardui erat quondam operis, foueisque maximè. Principatu Claudij casus rationem docuit, pudendam penè talis feræ nomine, pastoris Gætuli sago contra ingruentis impetum obiecto: quod spectaculum in harenam protinus translatum est, vix credibili modo torpescente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita vt deuinciatur non repugnans: videlicet omnis vis constat in oculis. Quo minus mirum fit, à Lyfimacho Alexãdri iussu simul incluso strangulatum leonem. Iugo subdidit eos, primusque Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cùm dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine quodam ostento temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante: nam quòd ita vectus est cum mima Cytheride, supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autem hominum leonem manu tractare ausus, & ostendere mansuefactum, Hanno è clarissimis Pœnorum traditur: damnatusque illo argumento, quoniam nihil non persuasu-

^a Alij sic fatietate habeant. Alij rursus, Non fatietate grauentur.

^b rotarumque

rus vir tam artificis ingenij videbatur: & malè credi libertas ei, cui intantum cessisset etiam feritas. Sunt verò & fortuita eorum quoque clementiæ exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuio suppliciter volutante, attonitus pauore, cum refugienti vndique fera opponeret sese, & vestigia lamberet adulanti similis, animaduertit in pede eius tumorem vulnúsque, & extracto furculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africam delatus naue, iuxta litus conspecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit, Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus votorum locus est, cum spei nullus est. Neque profugienti, cum potuisset, fera institerat: & procumbens ad arborem, hiatu, quo terruerat, miserationem quærebat. Os morsu auidiore inhæserat dentibus, cruciabatque inedia tum penè in ipsis eius telis suspectantem, ac velut mutis precibus orantem: dum fortuitu fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quàm metu, cessatum est. Degressus tandem euellit præbenti, & quàm maximè opus esset, accommodanti. Traduntque, quandiu nauis ea in litore steterit, retulisse gratiam venatus aggerendo. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo factò Græci *κεχρηότος Διονύσου* appellauere. Miremur postea vestigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab vno animalium sperent. Cur enim non ad alia ière? aut vnde medicas manus hominis sciunt? nisi fortè vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit.

De pantheris.

CAP. XVII.

A Equè memorandum & de panthera tradit Demetrius Physicus, iacentem in media via hominis desiderio, repentè apparuisse patri cuiusdam Philini, affectatoris sapientiæ: illum pauore cœpisse regredi, feram verò circumuolutari non dubiè blandientem, seseque conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foueam delapsis. Primum ergo miserationis fuit non expauescere, proximum ei curam intendere: secutusque, quâ trahebat vestem vnguium leui iniectu, vt causam doloris intellexit, simulque salutis suæ mercedè, exemit catulos: eaque cum iis prosequente, vsque extra solitudines deductus, lata atque gestiente: vt facile appareret gratiam referre, & nihil inuicem imputare: quod etiam in homine rarum est. Hæc fidè etiam Democrito afferunt, qui Thoantem in Arcadia seruatum à dracone narrat. Nutrierat eum puer dilectum admodum: pauensque serpentis naturam, & magnitudinem metuens, in solitudines tulerat: in quibus circumuèto latronù insidiis, agnitòque voce, subuenit. Nã quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, cum essent expositi, produntur, sicut de conditoribus nostris à lupa, magnitudini fatorum accepta ferri æquius, quàm ferarum naturæ, arbitror. Panthera & tigris macularum varietate propè solæ bestiarum spectantur: cæteris vnus ac suus cuiusque generis color est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt odore earum mirè sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripunt. Sūt qui tradunt in armo iis similem Lunæ esse maculam, crescentem in orbem, & cauantem pari modo cornua. Nunc varias, & pardos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriæque. Quidam ab iis pantheras candore solo discernunt: nec adhuc aliam differētiam inueni. Senatusconsultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus plebis, permisitque Circensium gratia importare. Primus autè Scavrus Ædilitate sua varias centum quinquaginta vniuersas misit: dein Pompeius Magnus quadringentas decem: Diuus Augustus quadringentas viginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. **C O S S. IIII.** Nonas Maias, theatri Marcelli dedicatione, tigrin primus omnium Romæ ostendit in cauea mansuefactam: Diuus verò Claudius simul quatuor.

De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum visa Romæ.

CAP. XVIII.

Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, & maximè cognitæ, dum capitur. Totus enim fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quàm

a Aprius, patens, ut in vest. codic. hoc est, Thoantis pater. Alio qui redundabit, metuens.

quàm maximè pernici, atque in recentem subinde transfertur. At vbi vacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps, odore vestigans. Raptor appropinquante fremitu, abiicit vnū è catulis. Tollit illa morfu, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterumque cōsequitur, ac subinde, donec in nauē regresso irrita feritas sæuit in litore. Camelos inter armenta pascit Oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quòd illi bina habent tubera in dorso, hi singula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentium superiore ordine, vt boues, carent in vtroque genere. Omnes autem iumentorum in iis terris dorso funguntur, atque etiam^a equitantur in præliis. Velocitas inter equos, sed sua cuique mensura, sicuti vires. Nec vltra assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim & quatrduo tolerant: implenturque cùm bibendi occasio est, & in præteritū & in futurum, obturbata proculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis. Vt cunque rabiem & ipsi sentiunt. Castrandi genus etiam fœminas, quæ bello præparentur, inuentum est: fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilū colorem distinguuntibus, vnde appellata camelopardalis, Dictatoris Cæsaris Circēsis ludis primūm visa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis, quàm feritate, conspicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao, & cepho.

CAP. XIX.

Pompeij Magni primūm ludi ostenderunt chaum, quem Galli raphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Idem ex Æthiopia, quas vocant cephos, quarum pedes posteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere similes. Hoc animal postea Roma non vidit.

Derhinocerote.

CAP. XX.

Iisdem ludis & rhinoceros, vnus in nare cornu, qualis sæpe, visus. Alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad faxa limato præparat se pugnae, in dimicatione aluum maximè petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei par, crura multo breuiora, color buxeus.

De lyncibus, & sphingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocotis, eale, tauris Æthiopia, mantichora, monocerote, catoblepa, basilisco.

CAP. XXI.

Lyncas vulgò frequentes, & sphingas, fusco pilo, mammis in pectore geminis, Æthiopia generat, multaq; alia mōstro similia: pennatos equos, & cornibus armatos, quos Pegafos vocant: Crocutas, velut ex cane lupoque cōceptos, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata cōficiētes ventre: Cercopithecōs, nigris capitibus, pilo asinino, & dissimiles cæteris voce: Indicos boues vnicornes tricornēsque: ^b Leucrocotā perniciosissimam feram, asini feri magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite meliū, bisulca vngula, ore ad aures vsque rescisso, dentium locis osse perpetuo. Hæc feram humanas voces tradunt imitari. Apud eosdem & quæ vocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, colore nigra vel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alternā in pugna sistit, variatque infesta aut obliqua, vt cūque ratio mōstrauit. Sed atrocissimos habet tauros syluestres maiores agrestibus, velocitate ante omnes, colore fuluos, oculis cæruleis, pilo in contrariū verso, rictu ad aures dehiscente, iuxta cornua mobilia, tergori duritia silicis, omne respuēs vulnus. Feras omnes venantur: ipsi non aliter, quàm foueis, capti, feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quā mātichorā appellat, triplici dentiū ordine pectinatim cōeuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentē: vocis, vt si misceatur fistulæ & tubæ cōcentus: velocitatis

^b Legendum videtur Leucrocotā, tum ex eo quod sequitur, collo, cauda, pectore leonis: tum quia infra ca. 30. crocutæ quoddam genus facit ex leana conceptum.

magne, humani corporis vel præcipuè appetètem. In India & boues solidis vngulis, vnicornes: & feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusque maculis, sacram Liberi patris. Orsei Indi simias candentes toto corpore, venantur. Asperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente. Hanc feram viuam negant capi. Apud Hesperios Æthiopus fons est Nigris, vt plerique existimauere, Nili caput, vt argumenta quæ diximus persuadent: iuxta hunc fera appellatur catoblepas, modica alioquin, cæterisque membris iners, caput tantum prægraue egrè ferens: id deiectum semper in terram, aliàs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius videre confestim expirantibus. Eadè & basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat prouincia, xij. non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, vt quodam diademate insignem. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici vt reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices, non contactos modò, verum & afflato: exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam, ex equo occiso hasta, & per eam subeunte vi, non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Atque huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuerunt reges videre) mustelarum virus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Iniiciunt eas cauernis, facillè cognitæ b sola tabe. necant illæ simul odore, moriunturque, & naturæ pugna conficitur.

a à medio

b *Vetus. cod. soli tabe. cui lectioni aditipulatur & Solinus cap. 29.*

De Lupis.

CAP. XXII.

20

Sed in Italia quoque creditur luporū visus esse noxius: vocemque homini quem priores contemplantur, adimire ad præsens. Inertes hos paruósque Africa & Ægyptus gignunt, asperos trucésque frigidior plaga. Homines in lupos verti, rursumque restitui sibi falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia, quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista vulgo infixæ sit fama in tantum, vt in maledictis versipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ non spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdam sorte familiæ lectum ad stagnum quoddam regionis eius duci, vestitūque in quercu suspenso tranare, atque abire in deserta, transfigurarique in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos ix. Quo in tempore si homine se abstinerit, reuerti ad idem stagnum: & cum tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Id quoque Fabius, eandem recipere vestem. Mirum est, quò procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium est, vt teste careat. Itaque Agriopas, qui Olympionicas scripsit, narrat Demænetum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Ioui Lyceo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum conuertisse: eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, victorēque Olympia reuersum. Quin & caudæ huius animalis creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo in villo, eumque, cum capiatur, abiici, nec idem pollere, nisi viuenti direptum. Dies, quibus coeat, toto anno non amplius xij. Eundem in fame vesci terra. Inter auguria ad dexteram commeantium præciso itinere, si pleno id ore fecerit, c nullum omnium præstantius. Sunt in eo genere, qui ceruarij vocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni arena spectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi furripere aiunt, digressumque quærere aliud.

c Addit quoque Fabius,

d *Pausanias in Eliacis Damarchum huc nominat, non Demænetum*

e nullum omnino

De serpentibus.

CAP. XXIII.

Quod ad serpentes attinet, vulgatum est colorem plerosque terræ habere, qua occultentur. Innumera esse genera. Ceraftis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quorum motu reliquo corpore occultato, sollicitent ad se aues. Geminum caput amphibænæ, hoc est, ad caput & ad caudam, tanquam parum esset vno ore fundi venenum. Aliis squamas esse, aliis picturas: omnibus exitiale virus. Iaculum ex arborum ramis vibrari: nec pedibus tantum cauendas serpentes, sed & missili volare tormento. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio, præterquã si confestim partes contactæ ampu-

amputentur. Vnus huic tam pestifero animali sensus, vel potius affectus est. Coniuga ferme vagantur: nec nisi cum compare, vita est: itaque alterutra interempta, incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorem, vnumque eum in quacumque populi agmine notitia quadam infestat, perrumpit omnes difficultates, permeat spatia, nec nisi amnibus arceatur, aut præceleri fuga. Non est fateri, rerum natura largius mala, an remedia, genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosque non in fronte ex aduerso cernere, sed in temporibus: itaque excitatur sæpius auditu, quam visu.

De ichneumone.

CAP. XXIII.

Habet^a deinde internecinum bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maximè, in eadem natum Ægypto. Mergit se limo sæpius, ficitque Sole. Mox vbi pluribus eodem modo se coriis loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudâ attollens, ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal.

^a Verbum habet redmilitat, nec est in vet. cod. Repetendum est enim ex superioribus, Natura dedit.

De crocodilo, & scinco, & hippopotamo.

CAP. XXV.

Crocodilum habet Nilus, quadrupes malum, & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc animal terre lingue vsu caret. Vnum superiore mobili maxilla imprimat morsum, aliàs terribile, pectinatim stipante se dentium serie. Magnitudine excedit plerumque duodeuiginti cubita. Parit oua, quanta anseres: eaque extra eum locum semper incubat, prædiuinatione quadam, ad quem summo auctu eo anno accessurus est Nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiorem crescit magnitudinè. Et vnguibus hic armatus est, contra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit, noctes in aqua, teporis vtrunque ratione. Hunc saturum cibo piscium, & semper esculento ore, in litore somno datum, parua auis, quæ trochilos ibi vocatur, rex auium in Italia, inuitat^b ad hiantium^b pabuli sui gratia os primum eius assultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoque ad hanc scabendi dulcedinem quam maximè hiantes: in qua voluptate somno pressum conspicatus ichneumon, per easdem fauces, vt telum aliquod, immissus, erodit aluum. Similis crocodilo, sed minor etiam ichneumone, est in Nilo natus scincos, contra venena præcipuus antidotis: item ad inflammandam virorum Venerem. Verum in crocodilo, maior erat pestis, quam vt vno esset eius hoste natura contenta. Itaque & delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc vsu cultellata inest pinna, abigentes eos præda, ac velut in suo tantum amne regnantes, alioquin impares viribus ipsi, astu interimunt. callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntque non sua modo commoda, verum & hostium aduersa. norunt sua tela, norunt occasiones, partesque dissidentium imbelles. In ventre mollis est tenuisque cutis crocodilo: ideo se, vt territi, mergunt delphini, subeuntisque aluum illa secant spina. Quin & gens hominum est huic belluæ aduersa in ipso Nilo Tentyritæ, ab insula, in qua habitat, appellata. Mensura eorum parua, sed præsentia animi in hoc tantum vsu mira. Terribilis hæc contra fugaces bellua est, fugax contra insequentes: sed aduersum ire soli hi audent. Quin etiam fluminum innatant: dorsoque equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum, addita in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius vtrinque, vt frænis in terram agunt captiuos: ac voce etiam sola territos, cogunt euomere recentia corpora ad sepulturam. Itaque vni ei insulæ crocodili non adnatant: olfactuque eius generis hominum, vt Pphyllorum serpentes, fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi visus: quatuorque menses hyemis inedia semper transmittit in specu. Quidam hoc vnum quamdiu viuat, crescere arbitrantur: viuunt autem longo tempore. Maior altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus editur: vngulis bifidis, quales bubus, dorso equi, & iuba, & hinnitu, rostro resumo, cauda & dentibus aprorum, ad uncis sed minus noxiis: tergoris ad scuta galeasque impenetrabilis, præterquam si humore madeat. Depascitur segetes, destinatione antè (vt ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus vestigiis, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur.

^b ad hiantium

^c Alia, genus hominum huic belluæ aduersum sic paulo post olfactuque eius generis hominum fugantur.

Quis primus Romæ hippopotamum, & crocodilos ostendit: & medicina ab animalibus reperta.

CAP. XXVI.

PRImus eum, & quinque crocodilos Romæ Ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario curipo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister exstitit. Assidua nanque satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæsuras speculatus: atque vbi acutissimum videt stirpem, imprimens corpus, venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluuiio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit.

Quæ animalia quas herbas ostenderunt, cerui, lacerti, hirundines, testudines, mustela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, vrsi, palumbes, columbae, grues, coruus.

CAP. XXVII.

Simile quiddam & volucris in eadem Ægypto monstrauit, quæ vocatur ibis: rostri aduncitate per eam partem se perluens, qua reddi ciborum onera maximè salubre est. Nec hæc sola à mutis animalibus reperta sunt, vsui futura & homini. Dictamnium herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussis eo telo, pastuque eius herbæ eiecto. Idem percussis à phalangio, quod est aranei genus, aut aliquo simili, cancos edendo sibi medentur. Est & ad serpentum ictus præcipua, qua se lacerti, quoties cum his conferuere pugnam, vulnerati refouent. Chelidonium visui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilæ, quam bubulam vocant, pastu vires contra serpentes refouet: mustela rutæ in murium venatu cum iis dimicatione conferta: Ciconia origano, edera apri in morbis sibi medentur, & cæcos vescendo, maximè mari eiectos. Anguis hyberno situ membrana corporis obducta, fceniculi succo impedimentum illud exiit, nitidusque vernat. Exiit autem à capite primùm, nec celerius quàm vno die ac nocte replicans, vt extrà fiat membranæ, quod fuerat intus. Idem hyberna latebra visu obscurato, marathro herbæ sese affricans, oculos inungit ac refouet: si verò squamæ obtorpuere, spinis iuniperi se scabit. Draco vernam nauseam syluestris lactucæ succo restinguit. Pantheras perfricata carne aconito (venenum id est) barbari venantur. Occupat illico fauces earum angor: quare pardalianches id venenum appellauere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur: & aliàs tam auida eorum, vt à pastoribus ex industria in aliquo vase suspensa altiùs, quàm vt queat saltu attingere, iaculando se appetendoque deficiat, & postremò expiret: alioqui viuacitatis adeò lentæ, vt eiectis interaneis pugnet. Elephas chamæleonte concolori fròdi deuorato, occurrit oleastro huic veneno suo. Vrsi cum mandrogoræ mala gustauere, formicas lambût. Ceruus herba cinare venenatis pabulis resistit. Palumbes, gracculi, merulæ, perdices lauri folio annuum fastidium purgant: columbæ, turtures & gallinacei herba quæ vocatur helxine: anates, anferes, cæteræque aquaticæ herba siderite: grues & similes iunco palustri. Coruus occiso chamæleonte, qui etiam victori nocet, lauro infestum virus extinguit.

Prognostica animalium.

CAP. XXVIII.

Milia præterea, vtpote cum plurimis animalibus eadem natura rerum, cæli quoque obseruationem & ventorum, imbrium, tempestatû præfagia, aliis alia dederit: quod persequi immensum est, equè scilicet quàm reliquam cum singulis hominum societate. Siquidem & pericula præmonent, non fibris modò extis que, circa quod magna mortaliū portio hæret, sed alia quadam significatione. Ruinis imminētibus muscoli præmigrant, aranei cum telis primi cadût. Auguria quidem artem fecere, apud Romanos & sacerdotum collegium vel maximè solenne est. In Thracia locis rigētibus & vulpes, animal alioqui solerti auditu, amnes gelatos lacusque non nisi ad partus ituræ redituræque transeunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelus.

Ciuitates, & gentes à minutis animalibus deletæ.

CAP. XXIX.

Nec minùs clara exitij documenta sunt etiam ex contemnendis animalibus. M. Varro autor est, à cuniculis suffossus in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia: ab ranis ciuitatē in Gallia pulsam, ab locustis in Africa: ex Gyaro Cycladum insula incolas à

muribus

^a Aliter vestigiis codices. In Thracia locis rigētibus & vulpes, animal alioqui solerti auditu. Subaudi ex superioribus, pericula præmonent, vel. Artē fecere. Deinde sequitur, Amnes gelatos, lacusque non nisi ad eius itū redituræque transeunt. Cui lectioni suffragatur Plutarchus eo in opusculo, cui titulus est, Sagaciorane sint terrestria animalia, an aquatica.

muribus late delecto Trecento
HY
rigitur, Sed max addiscer dos cano nam rar contactu strauerit militer nullis gi cluditur næ plura Mares i ideo gr tunt, & amputa animal h henfa, n tera spec De
R An cam per sibi r nium. E morbos: ctutem e dem mor
C Erui num vestigiis Otonis relicti ra do ablu 40 tua, facili pasta rec tos partu monstra sensere, l scunt, st intestini secunda erexere rerum n venante gatim n

muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpentibus deletas. Citra Cynamolgos Æthiopus latè deferta regio est, à scorpionibus & solpugis gente sublata: & à scolopendris abactos Trierenses, autor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera remeamus.

De hyena, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris. CAP. XXX.

HYenis vtranque esse naturam, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere sine mare, vulgus credit, Aristoteles negat. Collum & iuba continuitate spinæ porrigitur, flectiq; nisi circumactu totius corporis, nequit. Multa præterea mira traduntur. Sed maximè sermonem humanum inter pastorum stabula assimilare, noménque alicuius addiscere, què euocatum foras laceret. Item vomitionem hominis imitari, ad sollicitandos canes, quos inuadat. Ab vno animali sepulchra erui, inquisitione corporum. Fœminam raro capi. Oculis mille esse varietates, colorumq; mutationes. Præterea vmbrae eius contactu canes obmutescere. Et quibusdam magicis artibus omne animal, quod ter lustrauerit, in vestigio hære. Huius generis coitu leæna Æthiopica parit^a crocutam, similiter voces imitantem hominum pecorumque. Acies ei perpetua in vtraq; parte oris, nullis gingiuis dente continuo: qui ne contrario occurso hebetetur, capsarum modo includitur. Hominum sermones imitari & mantichoram in Æthiopia, autor est Iuba. Hyænæ plurimæ gignuntur in Africa, quæ & asinorum syluestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli fœminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, & ideo grauidas custodiunt, morsuque natos mares castrant. Contra grauidæ latebras petunt, & parere furto cupiunt, gaudentque copia libidinis. Eisdem partes sibi ipsi. Pontici amputant fibri, periculo urgente, ob hoc se peti gnari: castoreum id vocant medici: aliàs animal horrendi morsus, arbores iuxta flumina, vt ferro, cædit: hominis parte comprehensa, non antequàm fracta concrepauerint ossa, morsus resoluit. Cauda piscium iis, cætera species lutra. Vtranque aquaticum, vtrique mollior pluma pilus.

De ranis, & vitulis marinis, & stellionibus.

CAP. XXXI.

RANÆ quoque rubetæ, quarum & in terra, & in humore vita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere à pastu dicuntur venena tantum semper sibi reseruantes. Similis & vitulo marino victus, in mari ac terra: simile fibro & ingenium. Euomit fel suum, ad multa medicamenta vtile. Item coagulum, ad comitiales morbos: ob ea se peti prudens. Theophrastus autor est, anguis modo & stelliones fenectutem exuere, eamque protinus deuorare, præripientes comitali morbo remedia. Eisdem mortiferi in Græcia morsus, innoxios esse in Sicilia.

De ceruis.

CAP. XXXII.

CERUIS quoque est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium. Urgente vicinum, vltro confugiunt ad hominem. Et in pariendo semitas minus cauent, humanis vestigiis tritas, quam secreta ac feris opportuna. Conceptus earum post Arcturi sidus. Octonis mēsis ferunt partus, interdum & geminos. A conceptu separant se. At mares relicti rabie libidinis sæuiūt: fodiunt serbes. Tunc rostra eorum nigrescūt, donec aliquando abluant imbres. Fœminæ autē ante partum purgantur herba quadam, quæ fefelis dicitur, faciliore ita vtentes vtero. A partu duas habent herbas, quæ aros & fefelis appellatur: pastæ redeunt ad fœtū: illis imbui lactis primos volunt succos, quacunque de causa. Editos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, saltumque demonstrant. Iam mares soluti desiderio libidinis, avidè petunt pabula. Vbi se præpingues sensere, latebras querunt, fatentes incommodum pondus. Et aliàs semper in fuga acquiescunt, stantēsq; respiciunt: cum propè ventum est, rursus fugæ præsidia repetētēs. Hoc fit intestini dolore, tam infirmi, vt ictu leui rumpatur intus. Fugiūt autē latratu canum audito secunda semper aura, vt vestigia cum ipsis abeant. Mulcentur fistula pastoralis & cātu: cum erexere aures, acerrimi auditus: cum remisere, surdi. Cæterò animal simplex, & omnium rerum miraculo stupens: intatum, vt equo aut bucua accedente propius, hominē iuxta venantem non cernāt, aut si cernant, arcū ipsum sagittasque mirētur. Maria tranāt gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentiū clunibus, vicibusq; ad

a Crocuta supra cap. 21. ex eam & lupo concipi tradit. Quasi vt hic leocrocuta legere malim, tu ex vocis compositione leana matre prefente, tum hoc argumento, quod capite iam citato leocrocutæ easdem, quas hic notat assignauerit.

terga redeunt. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traicientibus. Nec vident terras, sed in odorem earum natant. Cornua mares habent, solique animalium omnibus annis statò veris tempore amittunt: ideo sub ipsa die quam maximè inuia petunt. Latent amissis velut inermes, sed & hi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri, ceu medicamento aliquo præditum. Idque mirabilius fatendum est, cum & in viuariis mutant omnibus annis. defodi ab iis putant. Accensis autè vtrilibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoque ætatis in illis gerunt, singulos annis adiciunt ramos vsq; ad sexcennes. Ab eo tempore similia reuiuiscunt: nec potest ætas discerni, sed dentibus senectà declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos, alioquin ante frontem prominere solitos iunioribus. Non decidunt castratis cornua, nec nascuntur. Erumpunt autem renascentibus tuberibus primò aridæ cutis similia. Eadem teneris crescunt ferulis arundineas in paniculas, molli plumata lanugine. Quàm diu carent iis, noctibus procedunt ad pabula: incrementa Solis vapore durant, ad arbores subinde experientes: vbi placuit robur, in aperta prodeunt. Captique iam sunt, edera in cornibus viridante ex attritu arborum, vt in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuisse traditur Q. Sertorij ceruam, quam esse fatidicam Hispaniæ gentibus persuaferat. Et iis est cum serpente pugna. Vestigant cauernas, nariumque spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare abigendis serpentibus odor adusto ceruino cornu. Contra morsus verò præcipuum remedium ex coagulo hinuli in matris vtero occisi. Vita ceruis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, ad opertis iam cute in magna obesitate. Febrium morbos non sentit hoc animal: quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes sceminas scimus omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, longo æuo caruisse febribus: quod ita demum existimant ratum, si vulnere vno interierit.

De tragelapho, & chamæleonte.

CAP. XXXIII.

EAdem est specie, barba tantum & armorum villo distans, quem tragelaphon vocant, non alibi, quàm iuxta Phasin anem, nascens. Cervos Africa propemodum sola non gignit. At chamæleontem & ipsa, quanquam frequentiore India. Figura & magnitudo erat lacertæ, nisi crura essent recta & excelsiora. Latera ventri iunguntur, vt piscibus, & spina simili modo. Eminent rostrum, vt in paruo haud ab simile fuillo: cauda prælonga in tenuitatem desinens, & implicans se viperinis orbibus: vngues adunci, motus tardior, vt testudini: corpus asperum, ceu crocodilo: oculi in recessu cauo, tenui discrimine prægrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit: nec pupillæ motu, sed totius oculi versione circumspicit. Ipse celsus hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aëris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior. Mutat namq; eum subinde, & oculis & cauda & toto corpore: redditque semper quemcunque proximè attingit, præter rubrum candidumque. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis, & ad commissuram caudæ admodum exigua, nec alibi toto corpore: sanguis in corde, & circa oculos tantum: viscera sine splene. Hybernis mensibus latet, vt lacertæ.

a Mutata videtur distinctio, hoc modo: Et spina simili modo eminet. Rostrum &c. ad stipulante Aristotele lib. 2. Histor. animal. cap. 12.

b Contra Aristot. Hist. animal. lib. 9. cap. 44. thos quoque inter animalia annuat colorum mutantia.

c Verba hæc alienam in se dem videntur traiecta, postremoque capitis versus collocanda, post illa verba. Ideoque raro capitur.

De tarando, & lycæone, & thoë.

CAP. XXXIII.

Mutat colores & Scytharum tarandus, nec aliud ex iis quæ pilo vestiuntur, nisi in Indis lycæon, cui iubata traditur ceruix. Nam thoës, (luporum id genus est procerius longitudine, breuitate crurum dissimile, velox saltu, venatu viuens, innocuum homini) habitum, non colorem mutant, per hyemes hirti, ætate nudi. Tarando magnitudo, quæ boui, caput maius ceruino, nec ab simile: cornua ramosa, vngulæ bifidæ, villus magnitudine vrsorū. Sed cum libuit sui coloris esse, asini similis est. Tergori tanta duritia vt thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumque reddit, in quibus latet, metuens, ideoque raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicem dari, mirabilius & villo.

De

De hystrice.

CAP. XXXV.

Hystrices generat India & Africa spina contectas, ac herinaceorum genere: sed hystrici longiores aculei, & cum intendit cutem, missiles. Ora vrgentium figit canum, & paulò longius iaculatur. Hybernis autem se mensibus condit: quæ natura multis, & ante omnia vrsis.

De vrsis, & fœtibus eorum.

CAP. XXXVI.

Eorum coitus hyemis initio: nec vulgari quadrupedum more, sed ambobus cubantibus complexisque. Deinde secessus in specus separatim, in quibus pariunt trigesi mo die, plurimum quinos. Hi sunt cãdida informisque caro, paulò muribus maior, sine oculis, sine pilo: vngues tantum prominent: hanc lambendo paulatim figurat. Nec quicquã rarius, quàm parientem videre vrsam. ^a Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ ^a Hyems mares. quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticùmque congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, mollique fronde constratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno premuntur, vt ne vulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum veterno pinguescunt. Illi sunt adipēs medicaminibus apti, contraque capilli defluuium tenaces. Ab iis diebus residunt, ac priorum pedum suctu viuunt. Fœtus rigetes apprimendo pectori fouent, ^b non alio incubitu, quàm oua volucres. Mirum dictu, credit ^b nò aliter, quàm incubitu oua volucres. Theophrastus, per id tempus coctas quoque vrsorum carnes, si asseruētur, increfcere: cibus tunc nulla argumenta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri: sanguinis exiguas ^c circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt vere, sed mares præpingues: cuius rei causa non prompta est: quippe nec somno quidem faginat is, præter quatuordecim dies, vt diximus. Exeunt herbam quandam aron nomine laxadis intestinis alioqui concretis deuorant, circaque furculos sentium prædomãtes ora. Oculi eorum hebetantur crebrò: qua maximè causa fauos expetunt, vt cõuulneratum ab apibus os leuet sanguine grauedinem illam. Inualidissimum vrsò caput, quod leoni fortissimũ: ideo vrgente vi, præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur: ac sæpe in harena colapho infracto exanimantur. Cerebro veneficium inesse Hispaniæ credunt, occisorumque in spectaculis capita cremant, testato, quoniam potum in vrsinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auersi derepunt. Tauros, ex ore cornibusque eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio ^c stultitia solertior. Annalibus notatum est, M. Pisone, M. Messala Coss. ad xiiij. Calendas Octobr. Domitium Ænobarbum Ædilem curulem vrsos Numidicos centum, & totidẽ venatores Æthiopus in circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa vrsos non gigni constet.

De muribus Ponticis, & Alpinis, & herinaceis.

CAP. XXXVII.

Conduntur hyeme & Pontici mures, hi duntaxat albi: quorum palatum in gustu sagacissimum, auctores quonam modo intellexerint, miror. Conduntur & Alpini, quibus magnitudo melius est: sed hi pabulo antè in specus conuecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam supra se complexo fasce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicem detrahi ad specum: ideoque illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares & in Ægypto: similiterque residunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusque, vt manibus, vtuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac volutati supra iacentia poma affixa spinis, vnum ^d non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores. Iidem mutationem Aquilonis in Austrum, condentes se in cubile, præfagiunt. Vbi verò sensere venantem, contracto ore pedibusque, ac parte omni inferiore, quã raram & innocuam habent lanuginem, confluunt in formam pilæ, ne quid comprehendere possit præter aculeos. In desperatione verò, ^e vrinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisque noxiam, propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius vrina venari, ars est. Et cum præcipua dos tergori, aliàs corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiam si viuat subtractus fuga: ob id nò nisi nouissima spe maleficio eo perfunditur: reddunt

^a Negatio videtur reducere, neque est in vet. cod. Hoc enim videtur velle Plinius herinaceum præter poma spinis affixa vni præterea ore apprehensum, in canis arboris de se. re. e vrina in se reddunt

quippe & ipsi odere suum veneficium, ita parcentes sibi terminumque supremum oppetentes, ut ferme ante captiuitas occupet. Calida postea aqua aspersu resoluitur pila: apprehensusque pede altero est posterioribus, suspendio ac fame necatur: aliter non est occidere & tergori parcere. ^a Ipsum animal non verentur plerique dicere vitæ hominum superuacuum esse, si non sint illi aculei, frustra vellerum mollitie in pecore mortalibus data. Hac cute expoliuntur vestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloque non principe adito querimoniis prouincialibus.

De leontophono, lynce, melibus, & sciuris.

CAP. XXXVIII.

VRINÆ & est duobus aliis animalibus ratio mira est. Leontophonon accipimus vocari ¹⁰ paruum, nec aliubi nascens, quam ubi leo gignitur: quo gustato tanta illa vis, ac cæ-
^b exustum teris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus eius ^b adustum aspergunt aliis
carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necantque etiam cinere. Tam contraria est pestis. Haud immerito igitur odit leo, visumque frangit, & citra morsum exanimat. Ille contra vrinam spargit prudens, hanc quoque leoni exitialem. Lyncum humor ita redditus, ubi gignuntur, glaciatur arescitve in gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, lyncurium vocatas, atque ob id succino à plerisque ita generari prodito. Nouere hoc sciuntque lynces, & inuidentes vrinam terra operiunt, eoque celerius solidatur illa. Alia solertia in metu melibus: sufflatæ cutis distentu ictus hominum & morsus canum arcent. Præuident tempestatem & sciuri: obturatisque, quæ spiraturus est ventus, cauernis, ex alia ²⁰ parte aperiunt fores: de cætero ipsis villosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes aliis prouisum pabulum, aliis pro cibo somnus.

De vipera, cochleis, & lacertis.

CAP. XXXIX.

Serpentium ^c vipera sola terra dicitur condi: cæteræ arborum aut faxorum cauis. Et
alias vel annua fame durant, algore modo dempto. Omnia secessus tempore veneno
orba dormiunt. Simili modo & cochleæ. Illæ quidem iterum & æstatibus, adhærentes ma-
ximè faxis: ut etiam iniuria resupinatae auulsæque, non tamen exeant. In Balearibus verò
insulis cauatice appellatæ, non prorepunt è cauis terræ: neque herba viuunt, sed vuæ modo
inter se coherent. Est & aliud genus minus vulgare, adhærente operculo eiusdem te-
stæ se operiens: obrutæ terra semper hæ, & circa maritimas tantum Alpes quondam ef-
fossæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Omnium tamen laudatissimæ in Astypalæa insu-
la. Lacertæ inimicissimum genus cochleis, negantur semestrem vitam excedere. Lacerti
Arabie cubitales: ^d in India verò Nyfa monte xxiiij. in longitudine pedum, colore fului,
aut punicei, aut cærulei.

De canibus.

CAP. XL.

EX his quoque animalibus, quæ nobiscum degunt, multa sunt cognitu digna fidelissimumque ante omnia homini canis, atque equus. Pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumque plagis à corpore non recessisse, volucres & feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactum fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliati ⁴⁰ contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemque Castabalenses, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia, nec stipèdiorum indiga. Canes defendere Cimbris cæsis domus eorum plaustris impositas. Canis Iafone Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaque consumptus est. Is verò, cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenso regis Lysimachi rogo, iniecit se flammæ: similiterque Hieronis regis. Memorat ^e & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus. Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis, vxore eius Consingi lacerata propter lasciuiosem cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Ceselium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduersperauisset, canis à grassatore defendit. Item Cælium Senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille ⁵⁰ vulneratus est, quam cane interempto. Sed super omnia in nostro æuo actis populi Romani

^a Prefrenda videtur lectio, quæ Plinius ex Toletano emittit exemplari, ipsum, animal non, ut dicitur aliqui, vitæ hominū superuacuum est.

^c Contra Aristoteles Hist. animal. lib. 8. cap. 5. vipera tradit sub petris sese cõdere, reliquas serpentes in terra abdi.

^d Nyfam supra lib. 6. c. 21. India vrtem facit. nõ montem. Quod nõ desunt, qui hic legere malint, in India Mero Nygoru monte, teste Strabone, & Pomponio Mela lib. 3.

^e Alias, Et Pyrrhi, & Gelonis tyranni canem

mani testa
Germanici
tuisse, nec
magna po
os defu
sa mult
que, si rep
Itinera, qu
eorum & f
ta inuenit
quitur, co
ta, quàm si
fessos cæc
cubilia. E
minas. Pri
idem è lup
Illum in v
tum est i
præbeant
gnitudini
ti, contem
nerosi spir
didit man
interempt
vidit. Post
quippe pe
contraque
infestans a
conculsa. C
sexagenis
piunt: non
tradunt, si
ci, totidem
ta, faunos
in cubile fo
aquæ metu
canum cib
A Mor
rosæ,
fit natus, c
pto, nec ca
quidem a
E Idem A
aspectu
ex Philon
alium, qu
idem in p
ratus in a
quæ rex c

mani testatum, Appio Iunio & P. Silio C o s s. cum animaduertetur ex causa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum, & seruitia eius, vnus ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus gemoniis mœstos edentem vlulatus, magna populi Romani corona circumstante: ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. Innatauit idem cadauere in Tiberim abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem. Soli dominum nouere: & ignotum quoque, si repente veniat, intelligunt. Soli nomina sua, soli vocem domesticam agnoscunt. Itinera, quamuis longa, meminere. Nec vlli præter hominem memoria maior. Impetus eorum & sæuitia mitigatur ab homine confidente humi. Plurima alia in his quoque vita inuenit. Sed in venatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens: qua visa quam silens & occulta, quam significans demonstratio est, cauda primum, deinde rostro. Ergo etiam senectæ fessos cæcosque ac debiles sinu ferunt, ventos & odorem captantes, prodeutesque rostro cubilia. E tigribus eos Indi volunt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demum educant. Hoc idem è lupis Galli, quorum greges suum quisque ductorem è canibus & ducem habent. Illum in venatu comitantur, illi parent. Nanque inter se exercent etiam magisteria. Certum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occasionem præbeant. Indiam petenti Alexandro Magno, rex Albanæ dono dederat inusitatae magnitudinis vnum: cuius specie delectatus iussit vrsos, mox apros, & deinde damas emit-
 20 ti, contemptu immobili iacente. Eaque segnitie tanti corporis offensus Imperator generosi spiritus, eum interim iussit. Nuntiauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens addidit mandata, ne in paruis experiri vellet, sed in leone, elephantove. Duos sibi fuisse: hoc interempto, prætereà nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultans, contraque belluam exurgens hinc & illinc, artificii dimicatione, quæ maximè opus esset, infestans atque euitans, donec assidua rotatum vertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa. Canum generibus annui partus. Iusta ad pariendum annua ætas. Gerunt vterumque sexagenis diebus. Gignunt cæcos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiores visum accipiunt: non tamen vnquam vltra vicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si vnus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. Idemque in singulos adiaci, totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea, quæ fœmina sit ex primipara genita, faunos cerni. Optimus in fœtu, qui nouissimè cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum Sirio ardente homini pestifera, vt diximus, ita morsis letali aquæ metu. Quapropter obuiam itur per xxx. eos dies, gallinaceo maximè fimo misto canum cibus: aut si præuenerit morbus, veratro.

Ad canis rabidi morsum.

CAP. XL I.

40 **A** Morsu verò vnicum remedium oraculo quodam nuper repertum, radix syluestris rosæ, quæ cynorrhodos appellatur. Columella autor est, si quadragesimo die, quam sit natus, castratur morsu cæuda, summusque eius articulus auferatur, sequenti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri. Canem locutum, in prodigiis (quod e-
 quidem annotauerim) accepimus: & serpentem latrasse, cū pulsus est regno Tarquinius.

De natura equorum.

CAP. XL II.

50 **E** Idem Alexandro & equi magna raritas contigit: Bucephalon eum vocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sedecim talentis ferunt ex Philonici Pharfalij grege emptum, etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium, quam Alexandrum, regio instratus ornatu, recepit in sedem, alios passim reiiciens. idem in præliis memoratæ cuiusdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione vulneratus in alium transire Alexandrum non passus: multa prætereà eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbemque tumulo circumdedit nomine eius. Nec Cæ-

faris Dictatoris quemquam alium recepisse dorso equus traditur: idemq; humanis similes pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris Genitricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habet. Equum adamatum à Semiramide vsque ad coitum, Iuba autor est. Scythæ quidem equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso denique ipsorum regulo ex prouocatione dimicante, hostem cum victor ad spoliandum venisset, ab equo eius ictibus morsuque confectum. Alium detracto oculorum operimeto, & cognito cum matre coitu, petiisse prærupta, atq; exanimatum. ^a Equæ eadem ex causa in Reatino agro laceratum prorigam iuuenimus. Nanque & cognationum intellectus in iis est: itaque in grege prioris anni sorore libentiùs etiam, quàm matre, equa comitatur. Docilitas tanta est, vt vniuersus Sybaritani exercitus equitatus ad symphonix cantû saltatione quadam moueri solitus inueniatur. Iidem præfagiunt pugna, & amissos lugent dominos, lacrymasque interdû desiderio fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia vitam finiuit. ^b Philarchus refert Centaretum è Galatis, in prælio occiso Antiocho, potitum equo eius cõscendisse ouantem. At illum indignatione accensum domitis frænis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumque vnâ. Philistus à Dionysio relictum in cœno hærentē, vt sese euellisset, secutum vestigia domini, examine apum iubæ inhærente: eoque ostento tyrannidem à Dionysio occupatam. Ingenia eorum innarrabilia iaculantes obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuque inuitantiû. Iam tela humi collecta equiti porrigunt. Nam in circo ad currus iuncti, non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudij Cæsaris Seculariû ludorû Circensibus excusso in carceribus auriga, albatu equi palmam occupauere, primatum obtinere, opposita effundentes, omnia quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insitete, facientes: cum puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad metam steteret. Maius augurium apud priscos, plebeiis Circensibus excusso auriga, ita vt si staret, in Capitolium cucurrisset equos: ^c sedemque ter lustrasse: maximum verò, eodem peruenisse ab Veis cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi vicerat: vnde postea nomen portæ est. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguû tantum potum impartientes: atque ita per centena millia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidam quinquagenis: fœminæ minore spatio: eodem quinquennio finē crescendi capiunt, mares anno addito. Forma equorû, quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio vate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito: & ferè inter omnes constare video. Diuersa autè Circo ratio quæritur. Itaque cum bimi in alio subigantur imperio, non ante quinquenes ibi certamen accipit. Partum in eo genere vndenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt. Coitus verno æquinoctio bimo vtrinque vulgaris: sed à trimatu firmior partus. Generat mas ad annos trigintatres, vtpote cum à Circo post vicesimû annum mittantur ad sobolem reparandam. ^d Et ad quadraginta durasse tradunt, adiutum modò in attollenda prior parte corporis. Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas: qua de causa per interualla admissuræ dantur: nec tamè quindecim initus eiusdè anni valet tolerare. Equorum libido extinguitur iuba tonsa. Gignunt annis omnibus ad quadagesimum. Vixisse equum septuagintaquinque annos proditur. In hoc genere grauida stans parit, præterq; cæteras fœtum diligit. Et sanè equis amoris innasci veneficiû, hippomanes appellatû, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim edito partu deuorat fœta, aut partum ad vbera non admittit, ^e si quis præreptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur. Amissa parente in grege armenti: reliquæ fœtæ educant orbem. Terram attingere ore triduo proximo, quàm sit genitus, negant posse. Quò quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis vti malunt, quoniam vrinam cursu non impedito reddat. Constat in Lusitania circa Olyssiponem oppidum & Tagum annem equas Fauonio flante obuertas animalem concipere spiritum, idque partum fieri, & gigni perniciosissimû ita, sed triennium vitæ non excedere. ^f In eadem Hispania Gallaica gens, & Astu

^a Quæ eadem ex causa

^b Historia ratio exi, it vt sic legatur: Philarchus refert, Cætaretum è Galatis in prælio occiso, Antiochum potitum equo eius, cõscendisse ouantem. Cui lectio ni apertissime suffragatur Solinus cap. 46. Item Appian. in Syr. & Lucian. in Zenocle seu Antiocho.

^c ædemque

^d Plinius vestigiis codices: Opunte ad quadraginta durasse tradunt, ex Aristot. lib. 6. c. 22.

^e Distingue se. Si quis præreptum habeat, olfactu in rabiem id genus agitur. Ex Aristot. loco iam citato.

^f Tolerabilior videtur lectio, quam ex codice Toletano eruit Pintianus. In eadem Hispania Callaica gens est & Asturica. Equini generis hic sunt, quos thiel-dones vocamus. Minori fama appellatur: os asturicones gignunt.

Asturica, gignunt meratio: bi, præter
A Sin
sed mular
in Italia R
nec æqui
peris dete
quot equ
lem redd
fugit, & t
simum a
tendunt
Nec nisi
eant: ne
sitiunt:
cubitam
inane em
prædia e
nixas. Ad
uis enim
earum ep
nit auth
EX afi
tales p
rique vtr
hauito. C
admouer
ta omnia
ex afino
gatos me
perit, ste
nitos ma
rent. Ob
tum ess
40 circo mu
bitum. T
Mula ca
cum equ
tur ex eq
strigoso
cellit. O
frica glo
numen
dentia i
50 mentar

Asturica, equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma appellatos asturcones gignunt: quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere incurfus traditur arte. Equo ferè, qui homini morbi, præterque vesicæ conuersio, sicut omnibus in genere veterino.

De asinis.

CAP. XLIII.

A Sinum cccc nummum emptum Q. Axio Senatori, autor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium victo: opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maximè pro generatione. Patria etiam spectatur in his, Arcadicis in Achaia, in Italia Reatinis. Ipsum animal frigoris maximè impatiens: ideo non generatur in Pôto: nec æquinoctio verno, vt cætera pecua, admittitur, sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores. Partus à tricesimo mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidem, quot equæ, & eisdem mensibus, & simili modo: Sed incontinens vterus vrinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum verberibus à coitu. Rarò geminos parit: paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conspiciatur ab homine. Gignit tota vita, quæ est ei ad trigesimum annum. Partus charitas summa, sed equarum tædium maius. Per ignes ad foetus tendunt: eadem, si riuus minimus interfit, horrent ita, vt pedes omnino caueât tingere. Nec nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuariis, atque ita vt sicco tramite ad potum eant: nec pontes transeunt, per raritatem eorum translucentibus fluuiis. Mirumq; dictu, fitiunt: & si immutetur aquæ, vt bibant cogendæ exoradæve sunt. Nec nisi spatiosa incubitant laxitate. Varia nanque somnio visa concipiunt, ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulso durioris materiæ clauditate illico affert. Quæstus ex iis opima prædia exuperat. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenis millibus nummorum enixas. Ad mularum maximè partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quæuis enim vnicolor reliquo corpore, totidem tamen colores, quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Meccenas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interit authoritas saporis. Asino moriente viso, celerrimè id genus deficit.

De mulis.

CAP. XLIII.

EX asino & equa mulus gignitur mense xi j. animal viribus in labores eximium. Ad tales partus equas neque quadrimis minores, neque decennibus maiores legunt: arcerique vtrunque genus ab altero narrant, nisi in infantia eius generis, quod incant, lacte hausto. Quapropter surreptos pullos in tenebris equarum vberi, asinarumve equuleos admonent. Gignitur etiã mula ex equo & asina, sed effrænis & tarditatis indomite. Lenta omnia esse vetulis. Cõceptum ex equo, sequutus asini coitus, abortu perimit: nõ item ex asino equi. Fœminas à partu optimè septimo die impleri, obseruatum est: mares fatigatos melius implere. Quæ non prius, quam dentes, quos pullinos appellat, iaciat, cõcepit, sterilis intelligitur, & quæ non primo initu generare cõcepit. Equo & asina genitos mares, c hinulos antiqui vocabant: contraque mulos, quos asini & equæ generarent. Obseruatum, è duobus diuersis generibus nata, tertij generis fieri, & neutri parentum esse similia: eaque ipsa, quæ sunt ita nata, nõ gignere, in omni animalium genere: idcirco mulas non parere. Est in Annalibus nostris, peperisse sæpe, verum prodigij loco habitum. Theophrastus vulgò parere in Cappadocia tradit: sed esse id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhihetur vini crebriore potu. In plurimum Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocauerint hinum, id est, paruum mulum. Generatur ex equa & onagris mansuefactis mulæ veloces in cursu, duritia eximia pedum, verum strigoso corpore, indomito animo, sed generoso. Onagro & asina genitus omnes ante cellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum, ceu præstantibus sapore, Africa gloriatur, quos lalifiones appellant. Mulum lxxx. annis vixisse, Atheniensium monumentis apparet. Eo gauisi, cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta, carentia iumenta comitatu nisi que exhortaretur, decretum fecere, quò caueretur, ne frumentarij negotiatores ab incerniculis eum arcerent.

a. intermissione

b. exonerate

c. Melius hinnos, ita hoc genus appellante & Columella lib. 6. cap. 35.

d. Reclius Ginum, apud Aristot. Hist. animal. lib. 6. cap. 24.

e. lib. 2. de Generat. animal. cap. vltimo.

manis simi-
Fecit & Di-
ti complu-
que ad coi-
occiso deni-
andam ve-
operimeto,
dem ex cau-
intellectus
a comita-
onia cantu
iffos lugent
equus eius
cifo Antio-
um domitis
us à Diony-
imine apum
eorum ine-
ixuque iui
non dubie
ru Circensi-
obtinere,
ga insistete,
uad metam
ita vt si sta-
erò, eodem
vnde postea
eos, exiguu
ta continuo
re spatio: ce-
quales ma-
nos diximus
Diuerfa autè
quinquenes
imo gignit.
tus. Generat
tur ad sobo-
llenda prio-
de causa per
lerare. Equæ-
um. Vixisse
præterq; cæ-
llatū, in frō-
aut partum
enus agitur.
tingere ore
do profun-
n cursu non
um annum
ieri, & gigni
ica gens, &
Astu

BVbus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. In nostro orbe Epiroticis laus maxima, à Pyrrhi (vt ferunt) iam inde regis cura. Id confectus est, non ante quadrimum ad partus vocando. Prægrandes itaque fuere, & hodièque reliquæ stirpium durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimæ. Tauri generationem quadrimi implent, & singulis^a denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum ad dextram partem abeant tauri, generatos mares esse: si in læuam fœminas. Cœceptio vno initu peragitur: quæ si fortè errauit, vigesimo post die marem fœmina repetit. Pariunt mense decimo: quicquid ante genitum, inutile est. Sunt autores, ipso complente decimum mensem die parere. Gignunt rarò geminos. Coitus à Delphini exortu ad pridie Nonas Ianuarij diebus^b x x x. aliquibus & autumno: gentibus quidem, quæ lacte viuunt, ita dispensatur, vt omni tempore anni supersit id alimentum. Tauri non sæpius, quàm bis die, ineunt. Boues animalium soli, & retro ambulantes pascuntur: apud Garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis x v. annis longissima, maribus x x. Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur pinguescere, & si quis incisa cute spiritum harundine in viscera adigat. Non degeneres existimandi etiam minus laudato aspectu. Plurimùm lactis Alpinis, quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite, non ceruice, iunctis. Syriacis non sunt palearia, sed gibber in dorso. Carici quoque in parte Asiæ fœdi visu, tubere super armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cæterò nigri coloris candidive, ad laborem damnantur. Tauris minora, quàm bubus, cornua, tenuioraque. Domitura bouum in trimatu, post eà fera, antè præmatura. Optimè cum domito iuuenus imbuitur. Socium enim laboris agrique culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, vt sit inter exempla damnatus à populo Romano, die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderat bouem, actusq; in exilium, tanquam colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus fetosis, cornibus in procinctu dimicationem poscētibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicans, spargensque in altum harenam, & solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumq; resurgere, modo iacentes ex humo tolli, bigarumque etiam cursu citato, velut aurigas, infistere. Thessalorum gentis inuentum est, equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar Dictator. Hinc victimæ opimæ & lautissima Deorum placatio. Huic tantùm animali omnium, quibus procerior cauda, non statim nato consummata, vt cæteris, mensuræ: crescit vni, donec ad vestigia imaperueniat. Quamobrem victimarum probatio in vitulo, vt articulum suffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, sicut nec claudicante, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente scabaris. Est frequens in prodigijs priscorum, bouem locutum: Quo nuntiato, Senatum sub dio haberi solitum.

De Apiboue. CAP. XLVI.

BOs in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant. Insigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus Lunæ crescere incipientis, Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos vitæ excedere annos, mersumque in sacerdotū fonte enecant, quæsituri luctu alium, quem substituant: & donec inuenerint, mœrēt, derasis etiam capitibus: nec tamen vnquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorū. Alterum intrasse latum est, in altero dira portendit. Responso priuatis dat, è manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multò post extincti. Cæterò secretus, cum se proripuit in cœtus, incedit summotu licitorum, græxque puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges repente lymphati futura præcinunt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insigni-

^a Aliis, quindena: quem raccari numerum Columella quoque & Palladius singulis tauris attribuit.
^b Aliis, quadragenta, quidam numerus & apud Varronem legitur lib. 2. Res rust. cap. 5.

^c Consule de hoc loco Cælii Rhodigi lib. 8. cap. 5.

in signibu
Memphi
teram arg
que nemi
feritatem

M Agri
vict
vtrinque
tus omni
lendas A
qui post
fit ante
nasci. Ari
illis quo
præligat
medium
Aultri f
sub ling
tatio aq
mollius,
Arabicis

L Ana
ca. T
bres. Cir
genere
hoc æui
Colorum
quot mo
tilli, quas
Succidis
aliena ve
Piscenas
rursusqu
fcois vs
ne & per
etiam ign
ti vsum
40 tur: nec
liter etia
villosa et
pit. Lan
in conch
eadem C
factamq
Inde fac
prima re
ptæ. Vn
50 gianafq
uerate a

in signibus, quanquam aliis: semperque eodem die & inueniri eam, & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura vocant Phialam, omnibus annis ibi auream patram argenteamque mergetes, diebus quos habet natales Apis: septem hi sunt, mirumque neminem per eos à crocodilis attingi: octauo post horam diei sextam redire belluæ feritatem.

De natura pecorum, & generatione eorum.

CAP. XLVII.

Magna & pecori gratia, vel in placamentis Deorum, vel in vsu vellerum. Vt boues victum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis vtrinque ad nouenos annos, quibusdam & ad decimum. Primiparis minores foetus. Coitus omnibus^a ad Arcturi occasum, id est, à tertio Idus Maias, ad Aquilæ occasum, x. Calendas Aug. Gerunt partum diebus cl. Postea concepti inualidi. Cordos vocabant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos preferunt vernis, quoniam magis interficit ante solstitium, quam ante brumam firmos esse, solumque hoc animal vtiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire, senectam ouium consecrari: & ipse senecta melior, illis quoque vtilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teste præligato foeminas generat, læuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus inferunt. Remedium est congregare eas, vt cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, Austri foeminas: atque in eo genere arietum maximè spectantur ora: quia cuius coloris sub lingua habuere venas, eius & lanicium est in foetu, variumque si plures fuere: & mutatio aquarum potiusque variat. Ouium summa genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe cum tectum rubis vescatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua.

^a Cuiusmodi legendum, Ab Arcturi occasu, tum ex vetust. cod. tum ex Varrone, lib. 4. cap. 2. tum propter id quod sequitur, id est atatio Id. Maias.

De generibus lanarum, & vestium.

CAP. XLVIII.

Lana autem laudatissima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locum Milesiæ oues obtinent. Apulæ breues villo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habent. In Asia verò eodem genere Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc æui excessit vlla. Oues non vbique tondentur: durat quibusdam in locis vellendi mos. Colorum plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis, quas natiuas appellant, aliquot modis. Hispania nigri velleris præcipuas habet. Pollentia iuxta Alpes cani: Asia rutili, quas Erythræas vocant: item Bætica: Canusium fului: Tarentum & suæ pulliginis. Succidis omnibus^b vsus medicatus. Istriæ Liburniæque pilo propior, quam lanæ, pexis aliena vestibus, & quam sola ars scutulato textu commendat in Lusitania. Similis circa Piscenas prouinciæ Narbonensis: similis & in Ægypto, ex qua vestis detrita vsu tingitur, rursusque æuo durat. Est & hirtæ pilo crasso in tapetis antiquissima gratia: iam certè præficos iis vsos, Homerus autor est. Aliter hæc Galli pingunt, aliter Parthorum gentes. Lanæ & per se coactæ vestem faciunt: & si addatur acetum, etiam ferro resistunt: imò verò etiam ignibus nouissimo sui purgamento: quippe ahenis poliétium extracta, in tormenti vsu veniunt, Galliarum, vt arbitror, inueto: certè Gallicis hodie nominibus discernitur: nec facillè dixerim, qua id ætate cœperit. Antiquis enim torus è stramento erat, qualiter etiam nunc in castris gaufape. Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra, sicut villosa etiam ventralia. Nam tunica lati clauis in modum gaufape texti nunc primum incipit. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt. De reliquarum infectu suis locis dicemus, in conchylis marinis, aut herbarum natura. Lanam cum colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia vocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, autor est M. Varro: factamque ab ea togam regiam undulatam in æde fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat vsus. Inde factum, vt nubentes virgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, quales cum toga pura^c tyroni induuntur, nouæque nuptæ. Undulata vestis primo è lautissimis fuit: inde^d foriculata defluxit. Togas rasas Phrygianasque, Diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ papa-ueratæ antiquiorem habent originem, iam sub Lucilio Poëta in Torquato notatæ. Præ-

^b Vetus cod. medicata vis

^c tyrones

^d T. fororian-lata

textæ apud Hetrufcos originem inuenere. Trabeis vfos accipio reges: pictas vestes iam apud Homerum fuisse, vnde triumphales nata. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideóque phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex: vnde nomen Attalicis. Colores diuerfos picturæ intexere Babyló maximè celebravit, & nomen imposuit. Plurimis verò licis texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica festerium octingentis millibus vñisse iam tunc, posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi ^a quadrages festerio nuper steterè. Seruij Tullij prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Seiani exitû. Mirumque fuit nec defluxisse eas, nec teredinum iniurias sensisse annis dlx. Vidimus iam & viuentium vellera, purpura, cocco, ¹⁰ conchylio, ^b sesquilibris infecta, velut illa sic nasci cogente luxuria. In ipsa oue fati generositatis ostenditur breuitate crurum, ventris vestitu: quibus nudus esset, apicas vocabant, damnabátque. Syriæ cubitales ouium caudæ, plurimumque in ea parte lanicij. Castrari agnos, nisi quinquemestres, præmaturum existimatur.

^a *Badenlib. 2. de Assel. 15. quadringenties festerio*

^b *T. sesquipedalibus libris, aliis sesquipedalibus.*

De musmone.

CAP. XLIX.

^c *T. musmone,*

Est & in Hispania, sed maximè Corsica, non maximè ab simile pecori, genus ^c musmone, caprino villo, quàm pecoris vellere, propius. Quorum è genere & ouibus natos prisca Umbros vocarunt. Infirmisimum pecori caput, quamobrem auersum à Sole pasci cogendum. Quàm stultissima animalium lanata. Quà timuere ingredi, vnum cornu raptum sequuntur. Vita longissima anni x. in Æthiopia xiij. Capris eodem loco xj. in reliquo orbe plurimum octoni. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur. ²⁰

De capris, & generatione earum.

CAP. L.

^d *Pintianus ex Toletano codice legit, ante trimos, si hoc de hircis intelligatur.*

^e *Legendum, In trimatu vtilis, ad tripulante Columella lib. 7. ca. 6. & Palladio lib. 12. tit. 12.*

Capræ pariunt & quaternos, sed rarò admodum. Ferunt quinque mensibus, vt oues. Capræ pinguitudine sterilefcunt. ^d Trimæ minus vtiliter generant, & in senecta, nec vltra quadriennium. Incipiunt septimo mense, adhuc lactentes. Mutilum in vtroque sexu vtilius. Primus in die coitus non implet: sequens efficacior, ac deinde. Concipiunt Nouembri mense, vt Martio pariant turgescuntibus virgultis, aliquando anniculæ, semper bimæ, ^e in trimatu inutiles. Pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos suffusos capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi. Solertiam eius animalis Mutianus visam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuuis è diuerso: cum circumactum angustia non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitate cæca, torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse, atque ita alteram proculcata supergressam. Mares quàm maximè simos, longis auriculis infractis, armis quàm villosissimis probant. Fœminarum generositatis insigne, laciniæ corporibus è ceruice binæ dependentes. Non omnibus cornua: sed quibus sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum. Mutilis lactis maior vbertas. Auribus eas spirare, non naribus, nec vnquam febre carere, Archelaus autor est: ideo fortassis anima his, quàm ouibus, ardentior, calidiorésque concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere, quàm interdiu: ideo si caprinum iecur vescantur, restitui vespertinam aciem his, quos Nyctalopas vocant. In Cilicia, circaque Syrtes villo tonsili vestiuntur. Capras in occasum decliui Sole, in pascuis negant contueri inter sese, sed auersas iacere: reliquis autem horis aduersas, & inter cognationes. Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant: hoc si quis apprehensam ex grege vnã trahat, ceteræ stupentes spectant. Id etiam euenire, cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eaque ex causa Mineræ non immolantur. ³⁰ ⁴⁰

De suis & natura earum.

CAP. LI.

Svilli pecoris admissura à Fauonio ad æquinoctium vernum, ætatis v i i j. mense: quibusdam in locis etiam i i i j. vsque ad v i j. annum. Partus bis anno: tempus vtero i i i j. mensium: numerus fœcunditatis ad vicos: sed educare tam multos nequeunt. Diebus x. circa brumam statim dētatos nasci, Nigidius tradit. Implentur vno coitu, qui & gemi- ⁵⁰ natur propter facilitatem abortiendi. Remedium, ne prima subatione, neque antè flaccidas

das aures coitus fiat. Mares non vltra trimatum generant. Fœminæ senectute fessæ, cubantes coeunt. Comesse fœtus his, non est prodigium. Suis fœtus sacrificio^a die quinto purus est, pecoris die octauo, bouis xxx. Coruncanus ruminales hostias, donec bidentes fierent, puras negauit. Suem oculo amisso putant citò extingui: alioqui vita ad xv. annos, quibusdam & videnos. Verùm efferantur, & aliàs obnoxium genus morbis, anginæ maxime, & strumæ. Index suis inualidæ, cruor in radice fetæ dorso euulsæ, caput obliquum in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt, & primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto volutatio generi grata. Intorta cauda: id etiam notatum, facilius litare, in dexterum, quàm in læuam, detorta. Pinguescunt 1x. diebus, sed magis tridui inedia saginatione or-
 10 sa. Animalium hoc maxime brutum, animamque ei pro sale datam non illepidè existimabatur. Compertum agnitam vocem suarij furto abactis, mersòque nauigio inclinatione lateris vnus remeasse. Quin & duces in vrbe forum nundinarium domosque petere discunt: & feri sapiunt vestigia palude confundere, vrina fugam leuare. Castrantur fœminæ quoque sicuti cameli, post bidui inedia, suspensæ^b pernis primoribus, vulua recisa: celerius ita pinguescunt. Abhibetur & ars iecori fœminarum, sicut anferum, iuentum M. Apicij, fisco carica saginatis, ac satie necatis repentè mulsi potu dato. Neque alio ex animali numerosior materia ganæ: quinquaginta propè sapes, cum cæteris singuli. Hinc Censoriarum legum pagine, interdictaque cœnis abdomina, glâdia, testiculi, vuluæ,incipita verrina, vt tamen Publij Mimorù Poëtæ cœna, postquâ seruitutem exuerat, nulla
 20 memoretur sine abdomine, etiã vocabulo suminis ab eo imposito. Placere autem & ferri sues. Iam Catonis Censoris orationes aprugnum exprobrant callum. In tres tamen partes diuiso, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis Consulatu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc Annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, sed in principio, bini ternique pariter mandantur apri.

De vinaris bestiarum.

CAP. LII.

Vuaria horum cæterorumque syluestriũ, primus togati generis inuenit Fuluius Lipinus, qui in Tarquiniensi feras pascere instituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & Q. Hortensius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant, indurantes attritu arborum costas, lutòque se tergorâtes. Fœminæ in partu asperiores, & ferè similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus, non nisi anniculis generatio. In India cubitales dentium flexus gemini ex rostro, totidem à fronte ceu vituli cornua, exeunt. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger. At in Arabia fuillum genus non viuit.

De semiferis animalibus.

CAP. LIII.

IN nullo genere æquè facilis mixtura cum fero, qualiter natos antiqui hybridas vocabant, ceu semiferos, ad homines quoque, vt in C. Antoniũ Ciceronis in Consulatu collegam, appellatione translata. Non in suis tantum, sed in omnibus quoque animalibus, cuiuscunque generis vllum est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, vtpote cum hominum etiam syluestrium tot genera prædicta sint. Capræ tamen in plurimas similitudines trãfigurantur. Sunt capræ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite vastis cornibus, gladiatorumque vaginis: in hæc se librant, vt tormento aliquo rotati in petras, potissimum è monte aliquo in alium transilire quærentes, atque recessu perniciosius, quò libuerit, exultant. Sunt & oryges, soli quibusdam dicti contrario pilo vestiri, & ad caput verso. Sunt & damæ, & pygargi, & strepsicerotes, multaque alia haud dissimilia. Sed illa Alpes, hæc transmarini situs mittunt.

De simiis.

CAP. LIIII.

SMIARUM quoque genera hominis figuræ proxima, caudis inter se distinguuntur. Mira solertia, visco inungi, laqueisque calceari imitatione venantium tradunt. Mutianus & latrunculis lusisse fictis cera, nuces visu distinguere: Luna caua tristes esse, quibus in eo

genere cauda sit, nouam exultatione adorare: nam defectum siderum & ceteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Gestant catulos, quos mâ-
fuefactæ intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractarique gaudent, similes gra-
tulationem intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant. Efferatior cyno-
cephalis natura, sicut mitissima Satyris, & Sphingibus. Callitriches toto penè aspectu dif-
ferût: barba est in facie, cauda latè fusa primori parte. Hoc animal negatur viuere in alio
quàm in Æthiopiæ, quo gignitur, cælo.

De leporibus, & cuniculis.

CAP. LV.

ET leporum plura sunt genera: In Alpibus candidi, quibus hybernis mēsis pro ciba-
tu niuem credunt esse: certè liquefcente ea rutilescunt annis omnibus: & est alioqui
animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos
appellat fœcunditatis innumeræ, famemque Balcaribus insulis, populatis mēsis affe-
rentes. Fœtus ventre exēctos vel vberibus ablatos non repurgatis interaneis, gratissimo
in cibatu habent: laurices vocant. Certum est, Balearicos aduersus prouentum eorum au-
xilium militare à Diuo Augusto petisse. Magna propter venatū eum viuerris gratia est.
Iniiciunt eas in specus, qui sunt multiformes in terra, vnde & nomen animali: atque ita cie-
ctos supernè capiunt. Archelaus autor est, quot sint corporis cauernæ ad excrementa le-
pori, totidem annos esse ætatis. Varius certè numerus reperitur. Idē vtranq; vim singu-
lis inesse, ac sine mare æquè gignere. Benigna circa hoc natura, innocua & esculēta ani-
malia fœcūda generauit. Lepus omnium prædæ nascens, solus præter dasypodem super-
fœtat, aliud educans, aliud in vtero pilis vestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerēs
pariter. Nec non & vestes leporino pilo facere, tentatum est, tactu non perinde molli, vt
in cute, propter breuitatem pilis dilabidas.

De semiferis.

CAP. LVI.

HI mansuescunt rarò, cūm feri dici iure non possint. Complura nanque sunt nec pla-
cida nec fera, sed mediæ inter vtrunque naturæ, vt in volucris, hirundines, apes, in
mari delphini.

De muribus & gliribus.

CAP. LVII.

QVO in genere multi & hos incolas domuum posuere mures, haud spernendum in o-
stentis etiam publicis animal. Arrofis Lauinij clypeis argenteis, Marsicum porten-
dère bellum: Carboni Imperatori apud Clusium fasciis, quibus in calceatu vtebatur, exi-
tium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceo-
rum generè pungentibus pilis. Theophrastus autor est, in Gyaro insula cūm incolas fu-
gassent, ferrum quoque rosisse eos, id quod natura quadam & ad Chalybas facere in fer-
rariis officinis. Aurariis quidem in metallis, ob hoc aluos eorum excidi, sempèrque fur-
tam id deprehendi: tantam esse dulcedinem furandi. Venisse murem cc. nummis, Casili-
num obsidente Annibale: eūmque qui vendiderat fame interisse, emptorem vixisse, An-
nales tradunt. Cūm candidi prouenere, lætum faciunt ostentum. Nam foricum occentu
dirimi auspicia, Annales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme condi, autor est Nigi-
dius, sicut glires: quos Censoriæ leges, princēpsque M. Scaurus in consulatu, non alio mo-
do cœnis ademere, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferum & ipsum
animal, cui viuaria in doliis idem qui apris, instituit. Qua in re notatum, non congregari,
nisi populares eiusdem syluæ: & si misceatur alienigenæ, amne vel monte discreti, inter-
ire dimicando. Genitores suos fessos senecta, alunt in signi pietate. Senium finitur hyber-
na quiete. Conditum enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt, simili & nitelis quiete.

Quæ animalia quibus locis non sint.

CAP. LVIII.

MIRUM, rerum naturam non solūm alia aliis dedisse terris animalia, sed in eodē quo-
que situ quædam aliquibus locis negasse. In Mæsia sylua Italiæ, non nisi in parte re-
periuntur hi glires. In Lycia dorcades nō transeunt montes Syris vicinos: onagri mon-
tem qui Cappadociam à Cilicia diuidit. In Hellesponto in alienos fines non commeant
cerui: & circa Arginussam Elatum montem non excedūt, auribus etiam in monte fissis,
In

In Porofelene insula viam mustelæ nō transeunt: in Bœotiæ Lebadia illatæ solum ipsum fugiunt, quæ iuxtâ in Orchomeno tota arua subruunt, talpæ, quarum è pellibus cubicularia vidimus stragula. Adeò ne religio quidem à portentis summouet delicias. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidem in litoribus: in Ebuso cuniculi nō sunt, sca- tent in Hispania Balearibusque. Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è continente vocalibus durat genus earum. Mutæ sunt etiam nunc in Seripho insula. Eadem aliò translatae canunt: quod accidere & in lacu Theffaliæ Sicendo tradunt. In Italia muribus araneis venenatus est morsus: eosdem vltior Apennino regio non habet. Iidem vbiunque sint, orbitam si transiere, moriuntur. In Olympo Macedoniæ monte nō sunt lupi, nec in Cre-
 10 ta insula. Ibi quidem non vulpes, vrsiue, atque omnino nullum maleficū animal, præter phalangium: aranei id genus, de quo dicemus suo loco. Mirabilius, in eadem insula cer- uos, præterquam in Cydoniatarum regione, non esse: item apros, & attagenas, herina- ceos: in Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrsos.

Quæ aduenis noceant.

CAP. LIX.

IAm quædam animalia indigenis innoxia, aduenas interimunt: sicut serpentes parui in Tirynthe, quos terra nasci proditur. Itē in Syria angues, circa Euphratis maximè ri- pas, dormientes Syros non attingunt: aut etiã si calcati momordere, non sentiuntur ma- leficia: aliis cuiuscunque gentis infesti, auidè & cum cruciatu exanimantes: quamobrem & Syri non necant eos. Contrà in Latmo Cariæ monte Aristoteles tradit à scorpionibus
 20 hospites non lædi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoque animalium, & præter terrestria, indicemus genera.

C. PLINII SECUNDI NA- TURALIS HISTORIÆ

LIBER IX.

De aquatilium natura.

CAP. I.

30

ANIMALIUM, quæ terrestria appellauimus, hominum qua- dam consortione degentia, indicata natura est. Ex reliquis mini- mas esse volucres conuenit. Quamobrem prius æquorum, am- nium stagnorumque dicentur.

Quare in mari maxima animalia.

CAP. II.

SVnt autem complura in iis, maiora etiam terrestribus. Cau- sa euidens, humoris luxuria. Alia fors alitum, quibus vita pendentibus. In mari autem tam latè supino, mollisque ac ferti- li accremento, accipiente causas genitales è sublimi, sempèrque pariente natura, pleraq;
 40 etiam monstrifica reperiuntur, perplexis & in semet aliter atque aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis seminibus atque principiis: vt vera fiat vulgi opinio, quicquid nascatur in parte naturæ vlla, & in mari esse, præterque multa, quæ nusquam alibi. Rerum qui- dem, non solum animalium simulachra esse, licet intelligere intuentibus vuam, gladium, ferras, cucumim vero & colore & odore similem: quò minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.

De Indici maris belluis.

CAP. III.

PLurima autem & maxima in Indico mari animalia, è quibus balænæ quaternum iu- gerum, pristes ducentum cubitorum: quippe vbi locustæ quaterna cubita impleant: an- guilla quoque in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari belluæ circa solstitia maximè
 50 visuntur. Tunc illic ruunt turbines, tunc imbres, tunc deiectæ montium iugis procellæ ab imo vertunt maria, pulsatasque ex profundo belluas cum fluctibus voluunt, & aliàs tanta